

(8)

TÜRKÇE: DÜNYA TARİHİNDE İSTİHBARAT
ENGLİSH: AN INTELLIGENCE IN THE WORLD HISTORY

Andaç KARABULUT Metin oğlu*

ÖZET

İstihbarat kavramsal olarak bilgi alma toplama olarak literatürlerde yer alsa da, bilgi alınmasına karşı da sistemli ve organizasyonlu yapı içerisinde olmuştur. Eski Türklerden, Çin komutanlarına, Sultanlardan Peygamberlere kadar istihbarat önem arz etmiştir. Gizli örgütlerinde istihbarata önem vermesi, faaliyet gösterecekleri ülke ve toplumlara karşı etkili bir şekilde kullanmayı amaç edinmişlerdir.

Eski Türklerden, Osmanlıya kadar istihbarat faaliyetleri etkili olmuştur. Çaçıtlar ve Akıncılar savaş öncesi ve sonrası önemli roller üstlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eski Türkler, İstihbarat, Osmanlı.

ABSTRACT

Getting a conceptual collection of intelligence information in the literature. Intelligence has been in a systematic and organizational structure. Old Turks, Chinese commanders Sultanlardan important prophets have much intelligence.

Old Turks, the Ottomans until the intelligence activities have been effective. Çaçıtlar and the Raiders played significant role in the pre-war and post-

Keywords: Ancient Turks, Intelligence, Ottoman.

* Beykent Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul/TÜRKİYE; andackarabulut_@hotmail.com

GİRİŞ

İstihbarat günümüzde olduğu gibi, teknolojinin gelişmemiş, internet gibi araçların bulunmadığı geçmişte de önem arz etmiştir. İlk insanlıktan bu yana istihbarat var olmuştur. İstihbarat avcı toplumlarında, avlarının izini sürmesinden ve tuzak kurmasından başladığı gibi, yerleşik hayata geçilmesinden, günümüze sürekli var olmuştur.

İstihbarat, devletlerin savaşta ve barışta önem verdiği bir etkidir. Geçmişte istihbarat neydi? Ne kadar önemliydi? Hz. Muhammed'in ve Hz. Musa'nın istihbarata vermiş olduğu hassasiyet ve Osmanlı istihbaratındaki aktörler kimlerdi? Gibi birtakım sorulara bu çalışmada değinilmeye çalışılmıştır.

1. İstihbarat Kavramı

İngilizce ve Fransızca “intelligence” kelimesi ile ifade edilen ve anlamı “akıl,zeka” olan istihbarat kelimesi, Türkçede sözlük anlamı haber almak olarak belirtilmektedir (Milli İstihbarat Teşkilatı, 2013). Türk dil kurumu istihbarat kavramını “ Bilgi toplama, haber alma” olarak açıklamıştır (Türk Dil Kurumu). İstihbarat kelimesi, Arapça “istihbar”,”haber” ve “bilgi alma” kelimesinin çoğuludur (Özdağ. Ü, 2009: 34).

İstihbarat kavramı, temel olarak;

- a-) Bilgi anlamında istihbarat
- c-) Süreç olarak istihbarat
- d-) Görev olarak istihbarat
- e-) Örgüt olarak istihbarat şeklinde dörde ayrılmaktadır (Özdağ. Ü, 2011: 32).

2. Dünya Tarihinde İstihbarat

İstihbarat, koordinasyonlu bir şekilde bilginin toplanması ve analizidir. İstihbaratı, dar anlamda açıklanması zor olduğu gibi geniş anlamda çeşitlilik kazanmıştır. İstihbarat tanımlamasında malumatın toplanması, değerlendirilmesi ve yorumlanması sürecinde ortaya çıkan ürün olarak açıklanmaktadır (Özdağ. Ü, 2011: 28)

İstihbarat tarih olarak da eskilere dayanmaktadır. M.Ö. 500 yıllarında Çinli komutan Sun Tzu: “Yol, arazi, hava durumunu askerlerini sevk etmeden önce düşman askerlerinin durumunu gözlemleyerek yap” açıklaması ile savaş alanlarında istihbaratın ne denli önemli olduğunu belirtmiştir (Tzu. S, 2008: 54). Yine Sun Tzu döneminde komutan olan Zhang Yu: “Herhangi bir askeri harekâta öncelikle, arazinin şeklini bilmek önemlidir. Savaştan önce yolun durumunu, yolun uzunluğu bilersen nasıl bir rota izleyeceğini de bilirsin” açıklaması savaştan önce istihbarat'ın önemi göstermektedir (Tzu. S, 2008: 57). Savaş durumunda düşmandan sürekli bilgi almanın önemine Sun Tzu sürekli değinmiştir. Hun İmparatoru Atilla'ya göre ise, bilgi getirilenlerin yazılı raporları ancak hükümdar tarafından okunursa bir amaca hizmet eder açıklaması ile Atilla, istihbaratın dağıtımı ve işlevine değinmiştir (Çetinkaya. Ş, 2011).

Ünlü siyasi bilimci ve düşünür olan Machiavelli ise düşman ülkenin keşfi, düşmanı kaygılandırma, şaşkına çevirip hep diken üstünde durdurma, düşmanın erzak temin yollarının belirlenmesi ve bu yolların kontrolünü sağlamak üzerine açıklamada bulunması savaş alanlarında bilgi dâhilinde psikolojik hareketin önemini belirtmektedir (Machiavelli, 2008: 120)

Eski Ahit'te Hz. Musa 12 adamını, Mısır'ı terk ettikten sonra kavminin yerleşik

bir düzene geçmesi için Filistin'e yollarken "Gidin görün ülke nasıl bir yer? Ülke savunması kolay mı zor mu?" sorularını sorması stratejik istihbaratın unsurlarını göstermektedir (Özdağ. Ü, 2011: 41).

Bizans imparatoru Justinyen, Teodora ile evlendikten sonra 13 Ocak 532'den sonra istihbarat örgütlerini kurarlar. Propaganda araçları ise Hıristiyanlığı yaymak ve misyonerlik faaliyetleri olduğu belirtilmektedir. Silahlı din adamlarından oluşan ve Malta'yı üs olarak kullanan Tapınak Şövalyeleri'nin de (Gizli Templar) güçlü istihbarat yapılanmalarının olduğu belirtilmektedir (Altındal. A, 2004:61-90)

İstihbarat, Hz. Muhammed döneminde de dikkat çekmektedir. Hz. Muhammed'e inananlar Hz. Muhammed'den İslam'ı öğretecek öğretmen istemişlerdi, bu talep üzerine Hz. Muhammed, Mus'ab b.Ümeyr'i İslam'ı öğretecek öğretmen olarak görevlendirdi. Mus'ab b.Ümeyr'i, bu görev ile Medine'ye vardığında Arap kabilelerin çoğunun İslam'ı kabul ettiğini belirten bir raporu Hz. Muhammed'e gönderir, Mus'ab'ın bu raporunda ileride yapılacak olan çalışmalar kolaylaşmıştır. Ayrıca Hz. Muhammed, Medineli halk hakkında gerekli istihbaratı elde etmesini sağlamıştır. Mus'ab b. Ümeyr tarafından Hz. Muhammed'e sunulan bu rapordan başka, dikkat çekici bir diğer olay da şudur: Şabi'nin Rivayetine göre Hz. Muhammed'e Akabe gecesi Ensar'a şunları söylemişti: "Ey Ensar Topluluğu! Konuşun ve Kısa tutun. Üstümüzde gözler var".

Hz. Muhammed'in bu sözleri, gizli ve sessiz yapılan Akabe Biatlerinden, casuslar vasıtasıyla Mekkelilerin haberdar olmasını önlemek için bir tedbirdir. Hz. Muhammed Medine'de düşmanlara karşı daima uyanık olmak zorundaydı. Çünkü Hz. Muhammed'e İslam'a düşman olanların gücü ve sayısı kabarıktı. Bu maksatla Hz. Peygamber, zaman zaman iç ve dış Emniyeti sağlamak, haber toplamak (istihbarat), kervanları takip etmek...vs. gibi görevleri ifa edecek Seriyeler (timler) oluşturmuştur (Üstüner. H, 2001: 8-9-22). Hz. Ömer hilafeti döneminde diplomatlık (634-644) benimsenmesi üzerine "Berid" veya "Neccebe" adı altında hizmet vermeye başlamıştı. Talimatlar İran, Mısır ve Suriye gibi uzak illerin valilerine haberciler eliyle gönderilmesi usul haline getirilmiştir. Berid teşkilatı, İran Sasani Devleti ve Bizans imparatorluğunda işleyem bir kurum haline gelmiştir (Çerçi. F 2003: 194-195-196).

Eski Türklerde yerleşik hayata geçildikten sonra espionaj⁵⁴

⁵⁴ **Espionaj:** Yabancı bir ülkede yürütülen casusluk ve benzeri gizli faaliyetlerin tümüdür.

Kontrespiyonaj: Espiyonaja karşı koyma faaliyeti. Bir ülkede casusluk ve benzeri gizli faaliyetler yürüten yabancı unsurların bu faaliyetlerini önlemek için yapılan karşı çalışmaların tümü ((Eymür. M, 2005: 57)

elemenlarına Çaşıt (Çaşut) denilmekteydi. Çaşıt, Türkler arasında “gizlemek, gizli bir şeyi söyleyen” manalarında kullanılıyordu (İlter. E, 2002). Moğollar tarihte ilk defa “Tatar⁵⁵” (elçi) denilen seri haberciler kullanmışlardır. İlhanlılar imparatoru ise “Yam” teşkilatını kurmuş, Tatar’ların tahribatını önlemişlerdir (Çerçi. F 2003: 196-197)

Osmanlıda Akıncılar ise, barıştaki görevleri sınırları korumak ile beraberinde çeşitli yollardan istihbarat yapmakla da görevliydi. Bu bilgiler genelde tüccarlardan, dönmelerden ve köylülerden sağlanmaktaydı. Savaş zamanında ise günümüz istihbarat faaliyetlerinin benzerlerini yapmaları dikkat çekicidir. Düşman ülkesine sızıp, iletişim yollarını ve savunma hazırlıklarını dağıtmaktı. Ordunun savaş veya kuşatma alanı intikalinde ise istikamet keşfini, düşman topraklarındaki arazinin keşfini, düşman askerlerine pusu kurmak, güzergâhtaki yerleşim yerlerinde istikrarı sağlamak ve propaganda yapmak ile görevliydi (Kömür. E, 1994: 9-10-11)

SONUÇ

Milli politikaların oluşturulmasında istihbarat ile siyasal yapı ilişkisi, bilgi eylem kadar önem arz etmektedir. Rakiplerin önünde veya arkasında olmak yine rakiplerden alınan bilgi ile gerçekleşir. Nitekim bu bilgi alma insanların günlük yaşantısına kadar girmiştir. Örneğin, bir ev hanımının alışveriş yapmadan önce ürün hakkında, ürünü satan kişiden şu tarih de indirim gelecek bilgisini alması, ev hanımının istihbarat yaptığını göstermektedir.

Günümüzde İstihbarat önem kazandığı gibi geçmişte de önemi arz etmiş büyük komutanların savaştan önce, savaşta ve savaştan sonra düşman ülkelerin hareketini takip etmesi gerektiğini göstermişlerdir.

Haber alma bu haberin değerlendirilmesi ve doğru analizi devletlerin, askerlerin ve komutanların stratejisini belirlemede önemli rol oynamıştır. İstihbarat, tarih de de aynı misyonda olmuş, haber ve bilgi toplama kadar bilginin değerlendirilmesi önem arz etmiştir. Nitekim bu bilgilerin doğruluğu ve kesinliğine karşıda hassasiyet gösterilmiştir. Espiyonaj hareketlerine karşıda Kontrespiyonaj faaliyetlerinin de önemi büyüktür. Bilgi’nin toplanmasına önem veren geçmiş ve günümüz yöneticileri, aynı hassasiyeti Kontrespiyonaj’a da göstermiş bu konu ile ilgilde hassas davranmışlardır.

KAYNAKÇA

- Altındal, A. (2004). Vatikan Ve Tapınak Şövalyeleri. İstanbul: Alfa Yayınları.
Çerçi, F. (2003). Haberleşme Hizmetleri Ve Osmanlı Devleti’nde Ulak Organizasyon Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı:20
Çetinkaya, Ş. (2011). 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü. <http://www.21yyte.org/arastirma/milliguvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/2011/09/19/6304/21-yuzyil-guvenlik-ortaminin-gerektirdigi-istihbarat-yapilanmasi-nasil-olmalidir> adresinden alınmıştır

⁵⁵ Tatar’lar (Elçi), Yamçı gibi adlarda taşımaktaydı (Çerçi. F 2003: 196)

- Eymür, M. (2005). Analiz. İstanbul: Milenyum Yayınları.
- İlter, E. (2002). Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi. Ankara: MİT Basım Evi.
- Kömür, E. (2007). Akıncılar. www.etarih.com adresinden alınmıştır
- Kurumu, T. D. (2013). <http://www.tdk.gov.tr/> adresinden alınmıştır
- Machiavelli. (2008). Askerlik Sanatı. (N. Güvenç, Çev.) İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Özdağ, Ü. (2009). Devlet Ve istihbarat. Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi ,Cilt:1 Num:3 .
- Özdağ, Ü. (2011). İstihbarat Teorisi. Ankara: Kripto Kitaplar.
- Sun, T. (2008). Savaş Sanatı. (S. Özbudun, & Z. Ataman, Çev.) İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Teşkilatı, M. İ. (2013). <http://www.mit.gov.tr/> adresinden alınmıştır
- Üstüner, H. (2001). Hz. Peygamber Devri'nde İstihbarat. Yüksek Lisans Tezi . Süleyman Demirel Üniversitesi.